

Голові разової спеціалізованої вченої
ради Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна
доктору політичних наук, професору
Валентині ШАМРАЄВІЙ
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4

РЕЦЕНЗІЯ

**офіційного рецензента, кандидата юридичних наук, доцента кафедри
міжнародного і європейського права юридичного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Реньова Євгена Владиславовича
на дисертацію Батвіньєва Вадима Олександровича
«Міжнародний захист права на участь у культурному житті»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі
знань 29 – Міжнародні відносини за спеціальністю 293 – Міжнародне право**

Актуальність теми дисертаційної роботи. Дисертаційна робота Батвіньєва Вадима Олександровича присвячена дослідженню міжнародно-правового механізму захисту права на участь у культурному житті. Обрана тема є вкрай актуальною, оскільки культурні права, попри їхню фундаментальну роль у забезпеченні людської гідності, самобутності особи та суспільної згуртованості, залишаються, за справедливим зауваженням здобувача, одними з найменш розроблених у доктрині міжнародного права прав людини порівняно з громадянськими, політичними чи навіть іншими соціально-економічними правами.

Слушною є констатація дисертанта щодо недостатності системного наукового аналізу права на участь у культурному житті та відсутності у вітчизняній науці комплексного дослідження міжнародного механізму його захисту як щодо загального кола осіб, так і щодо вразливих категорій населення. Ця теза підкріплена автором позиціями спеціальних доповідачів ООН у галузі культурних прав, які наголошують на недостатньому розвитку культурних прав порівняно з іншими правами людини. З

огляду на сучасні виклики – збройні конфлікти, кліматичні зміни, масову міграцію, пандемії – які створюють додаткові загрози для культурної спадщини та культурної ідентичності вразливих груп, обрана тематика має як безсумнівне теоретичне, так і практичне значення.

Вдалими є сформульовані здобувачем мета, об'єкт і предмет дослідження. Мета роботи – розкриття організаційно-правового механізму захисту права на участь у культурному житті – послідовно розкривається через систему семи завдань, які охоплюють як нормативний, так і інституційний аспекти проблеми, а також аспект захисту вразливих категорій осіб, що свідчить про системність авторського задуму. Заслугує на увагу також звернення дисертанта до підсумкової Декларації культури, ухваленої на Всесвітній конференції ЮНЕСКО з питань культурної політики та сталого розвитку у 2022 р., якою культуру визнано «глобальним суспільним благом», а держави закликано включити культуру як окрему мету до наступного покоління Цілей сталого розвитку ООН – це дозволяє органічно вписати дисертаційне дослідження в контекст новітніх тенденцій розвитку міжнародного права прав людини.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження є достатньо аргументованими, чому значною мірою сприяла джерельна база роботи, яка налічує 263 найменування, включно з міжнародними договорами, актами «м'якого права», доповідями спеціальних процедур ООН, рішеннями (міркуваннями) міжнародних судових і квазісудових органів, а також науковими працями вітчизняних і зарубіжних дослідників.

Здобувач належним чином застосовує загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, які є взаємопов'язаними та відповідають поставленій меті й завданням. Поєднання діалектичного, історико-правового, аксіологічного, порівняльно-правового та формально-логічного методів дозволило розкрити понятійний і нормативний зміст

досліджуваного права, простежити еволюцію його міжнародно-правового закріплення, здійснити порівняльний аналіз універсальних і регіональних актів та практики міжнародних правозахисних інституцій, а також виявити прогалини й недоліки чинного міжнародно-правового регулювання та сформулювати пропозиції щодо його вдосконалення.

Архітектоніка дисертації є логічною та послідовною. Робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та одного додатка; загальний обсяг дисертації становить 228 сторінок. Обрана здобувачем структура забезпечує послідовний перехід від дослідження нормативно-правової основи права на участь у культурному житті до особливостей його реалізації щодо вразливих категорій осіб та аналізу інституційного механізму його захисту, що сприяє системному розкриттю предмета дослідження.

У розділі 1 «Міжнародно-правова основа права на участь у культурному житті» здобувач здійснює системний аналіз міжнародно-правових актів універсального та регіонального рівнів, розкриває нормативний зміст досліджуваного права та його основні складові. Заслуговує на увагу аналіз принципу недискримінації, гендерного виміру культурних прав, їх взаємозв'язку з Цілями сталого розвитку ООН, а також обґрунтування трикомпонентної структури права на участь у культурному житті.

У розділі 2 «Міжнародні стандарти права вразливих категорій осіб на участь у культурному житті» досліджено особливості забезпечення цього права щодо корінних народів і меншин, мігрантів та осіб з інвалідністю. Позитивної оцінки заслуговує поєднання аналізу міжнародно-правових стандартів із практикою міжнародних правозахисних інституцій та розглядом сучасних викликів забезпеченню культурних прав, зокрема в контексті кліматичних змін, міграції та забезпечення доступності для осіб з інвалідністю.

У розділі 3 «Міжнародний інституційний механізм захисту права на участь у культурному житті» досліджено універсальний та регіональний рівні інституційного захисту досліджуваного права. Автор аналізує діяльність відповідних органів ООН і Європейського Союзу та Ради Європи. Аналіз практики Європейського суду з прав людини дозволяє комплексно охарактеризувати сучасний міжнародний механізм захисту культурних прав.

Загалом дисертаційний матеріал викладено на належному науковому рівні, з дотриманням вимог наукового стилю та коректного оформлення посилань на використані джерела.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження. Рецензована робота є першою у вітчизняній доктрині міжнародного публічного права спробою комплексного дослідження міжнародного механізму захисту права на участь у культурному житті. Здобувачем уточнено його структурні та змістовні характеристики, умови реалізації на засадах рівності й недискримінації, а також особливості забезпечення цього права щодо вразливих категорій осіб, зокрема корінних народів, меншин, мігрантів та осіб з інвалідністю. Новими є положення щодо взаємозв'язку культурних прав із концепцією сталого розвитку, принципом доступності, гендерною рівністю та захистом культурних прав в умовах збройних конфліктів і стихійних лих. Удосконалено теоретичні підходи до захисту культурних прав у міжнародному праві та концептуальне розуміння відповідного механізму в практиці міжнародних правозахисних інституцій. Подальшого розвитку дістали наукові положення щодо правового забезпечення культурних прав мігрантів і біженців, а також реалізації культурних прав жінок. Здобуті результати мають теоретичне та практичне значення для науково-дослідної, навчальної і законотворчої діяльності.

Заслужують на особливу увагу такі положення дисертаційного дослідження:

1. У підрозділі 1.3 ґрунтовним є авторський аналіз підходів до визначення поняття «культура» та обґрунтування трикомпонентної структури права на участь у культурному житті (участь, доступ, внесок), а також виокремлення необхідних умов його повної реалізації на засадах рівності й недискримінації (наявність, доступність, прийнятність, адаптивність, відповідність).

2. У підрозділі 1.1 заслуговує на підтримку глибокий аналіз взаємозв'язку культурних прав із Цілями сталого розвитку ООН, зокрема авторська аргументація щодо того, що, попри відсутність культури як окремого стовпа Порядку денного на період до 2030 року, вона пронизує щонайменше шість його цілей. Використання здобувачем актуальної статистики Доповіді про Цілі сталого розвитку 2025 р. та рішень Всесвітньої конференції ЮНЕСКО з питань культурної політики та сталого розвитку 2022 і 2025 років демонструє високий рівень обізнаності дисертанта з новітніми тенденціями розвитку міжнародної політики у сфері культури.

3. У підрозділі 2.1 заслуговує на підтримку системний аналіз впливу кліматичних змін на культурні права корінних народів з посиланням на позицію Комітету ООН з прав людини у справі щодо корінної меншини островів Торресової протоки, в якій констатовано порушення Австралією статті 27 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Такий підхід демонструє вміння дисертанта пов'язувати класичну проблематику культурних прав із новітніми викликами міжнародного права навколишнього середовища.

4. У підрозділі 3.1 ґрунтовним є аналіз практичного застосування процедури повідомлень Спеціального доповідача у сфері культурних прав на прикладі конкретного звернення до Греції (GRC 1/2024) щодо законопроекту про захист грекомовної пісні та оркестрової музики. Розгляд цього кейсу дозволив здобувачеві перейти від абстрактного опису повноважень мандатарія до демонстрації того, як саме

цей інструмент застосовується на практиці для запобігання потенційно дискримінаційним наслідкам національного культурного законодавства.

5. У підрозділі 3.2 ґрунтовним є висновок здобувача про те, що Конвенція про захист прав і основоположних свобод людини 1950 р. не закріплює окремого «права на культуру», однак прецедентна практика Європейського суду з прав людини дозволяє забезпечувати непрямий захист культурних прав через статті 8, 9 і 10 Конвенції (зокрема, через категорії приватного життя, свободи думки, совісті та релігії, свободи вираження поглядів). Це положення підкріплено конкретними прикладами судової практики і демонструє глибоке розуміння дисертантом механізму «живого» тлумачення Конвенції.

Повнота викладу одержаних результатів. Текст дисертації Батвіньєва В.О. послідовно відповідає визначенням меті, об'єкту та предмету дослідження. Висновки до трьох розділів логічно узагальнюють основні результати проведеного аналізу, а загальні висновки є аргументованими, відображають одержані наукові результати та кореспондують із поставленими завданнями. Практичне значення отриманих результатів визначено за трьома основними напрямками — науково-дослідною діяльністю, правотворчістю, зокрема імплементацією положень міжнародних договорів у національне законодавство, та навчально-освітнім процесом, зокрема під час викладання дисциплін «Міжнародне публічне право», «Міжнародне право прав людини», «Європейська система захисту прав людини» тощо.

Зауваження та дискусійні питання щодо змісту дисертаційної роботи. Відзначаючи високий науковий рівень представленого дослідження, вважаємо за доцільне висловити декілька конкретних зауважень, що мають характер наукової дискусії та не впливають на загальну позитивну оцінку роботи:

1. У підрозділі 2.2, обґрунтовуючи тезу про роль культури для мігрантів, здобувач наводить пряму цитату з праці П'єтро Маттіолі: «мігранти, які перетинають

міжнародні кордони, прагнуть підтримувати та утверджувати свою індивідуальну і колективну культуру та ідентичність через зв'язки з тими, хто залишився на батьківщині, і зі співвітчизниками, які проживають у тій самій або інших державах. Їхні культурні елементи часто не відображають більшість населення приймаючої держави, і з цієї причини їх можна вважати етнічною меншиною, релігійною чи мовною меншиною» (сторінка 102 дисертації). Наведена цитата є змістовною, однак дисертант не пропонує власного критичного осмислення тези автора про те, що мігрантів можна прирівнювати за статусом до релігійної чи мовної меншини – це доволі дискусійне з погляду міжнародного права положення (оскільки правовий статус меншин і правовий статус мігрантів врегульовано різними групами міжнародних актів), яке потребувало б окремого пояснення чи застереження з боку здобувача.

2. Дискусійним є запропонований у підрозділі 1.1 та підтриманий у загальних висновках дисертації підхід щодо необхідності визнання культури «четвертою складовою» концепції сталого розвитку поряд із соціальним, економічним та екологічним компонентами. Теза є слушною і кореспондує з позицією Всесвітньої конференції ЮНЕСКО з питань культурної політики та сталого розвитку, однак у роботі бракує розгорнутого авторського бачення того, яким саме має бути конкретний інституційний чи нормативний механізм імплементації цієї пропозиції – чи йдеться про перегляд Порядку денного на період до 2030 року, чи про включення окремої культурної цілі до наступного покоління Цілей сталого розвитку після 2030 р., чи про самостійний міжнародний договір. Розгорнута відповідь на це питання становила б цінний практичний внесок дисертації та могла б скласти окремий напрям подальших наукових розвідок здобувача.

3. Розкриваючи зміст права на участь у культурному житті, автор спирається на широке розуміння культури (зокрема, включаючи спорт, цифрове середовище, способи життя, дозвілля). Водночас у тексті іноді виникає потреба у чіткому розмежуванні культурних прав від суміжних соціальних та економічних прав. Дискусійним є питання

вироблення авторського критерію, який дозволив би чітко ідентифікувати межу, коли саме державний обов'язок щодо забезпечення доступу до певного блага (наприклад, доступу до спортивної інфраструктури) трансформується із соціального у суто культурно-правовий. Додаткове теоретичне обґрунтування цього розмежування могло б збагатити теоретико-правовий фундамент роботи.

Запропоновані зауваження жодним чином не применшують наукової та практичної цінності виконаного дослідження. Вони носять суто науково-дискусійний характер і покликані стимулювати подальший фаховий діалог щодо окремих теоретичних аспектів роботи, а також окреслити нові вектори для майбутніх досліджень здобувача.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях. Основні теоретичні положення та висновки дисертації висвітлені у 6 наукових працях, з яких 3 статті опубліковано у наукових фахових виданнях України, а ще 3 – тези доповідей на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях. Наведені публікації достатньою мірою відображають зміст основних положень дисертаційного дослідження та засвідчують належну апробацію отриманих результатів. Усі публікації виконані здобувачем одноосібно.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У представленій на захист дисертації повно та точно відображено зміст власних досліджень Батвіньєва В.О., наведено посилання на використані джерела та праці інших авторів. Аналіз змісту анотації засвідчує її відповідність основним положенням, викладеним у тексті дисертації. У рецензованій роботі не виявлено ознак академічного плагіату та інших порушень академічної доброчесності, що дає підстави стверджувати про самостійний характер виконаного здобувачем дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Батвіньєва Вадима Олександровича «Міжнародний захист права на участь у культурному житті» виконана на високому науково-теоретичному рівні, ґрунтується на різноманітній джерельній базі,

відзначається логічністю викладу та обґрунтованістю сформульованих висновків. Дисертація є першим у вітчизняній доктрині комплексним дослідженням міжнародного механізму захисту права на участь у культурному житті, включно з особливостями його забезпечення для вразливих категорій осіб, а її результати мають як теоретичне, так і практичне значення.

Таким чином, можемо констатувати, що дисертаційна робота відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024), а її автор – Батвінсьєв Вадим Олександрович – за результатами прилюдного захисту дисертації заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 Міжнародне право.

Офіційний рецензент:

Доцент кафедри міжнародного і
європейського права
юридичного факультету
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна,
кандидат юридичних наук

Євген РЕНЬОВ

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 15:31:56 15.08.2026

Назва файлу з підписом: Рецензія_Батвіньєв_Реньов.docx.asice
Розмір файлу з підписом: 37.7 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: Рецензія_Батвіньєв_Реньов.docx
Розмір файлу без підпису: 34.4 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: РЕНЬОВ ЄВГЕН ВЛАДИСЛАВОВИЧ
П.І.Б.: РЕНЬОВ ЄВГЕН ВЛАДИСЛАВОВИЧ
Країна: Україна
РНОКПП: 3352002530
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 15:31:55 15.08.2026
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F040000003FA41701109FC307
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)
Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої
ради Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна
професору Шамраєвій Валентині Михайлівні,
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

РЕЦЕНЗІЯ

**офіційного рецензента, кандидата юридичних наук, доцента кафедри
державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського
національного університету імені В.Н. Каразіна Передерія Олександра
Сергійовича на дисертацію Батвіньєва Вадима Олександровича
«Міжнародний захист права на участь у культурному житті», подану на
здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 29 – Міжнародні
відносини за спеціальністю 293 – Міжнародне право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Актуальність і практична важливість розробленої у дисертаційному дослідженні тематики обумовлена необхідністю надання нового імпульсу соціальній взаємодії між окремими особами і громадами в умовах сучасного різноманітного та полікультурного світу. Культурні права у зазначеному контексті захищають права кожної людини розвивати і виражати свої людські якості, своє бачення світу та зміст, який вони надають своєму існуванню та особистісному розвитку за допомогою цінностей, поглядів, переконань, мов, знань та мистецтва, інститутів та способу життя. Зокрема, саме можливості особи у сфері культури забезпечують доступ до спадщини і ресурсів, які дозволяють організовувати розвиток особистості. У цьому контексті особливо важливе значення має захист права на участь у культурному житті, що гарантує можливість кожної людини на доступ, участь та користування культурою, культурною спадщиною і культурно самовиражатися. Зазначене право засноване на взаємній повазі і відкритому діалозі між культурами та є ключем до збереження спадщини, зміцнення творчих індустрій і заохочення культурного плюралізму.

Поряд з наведеним вище, є підстави констатувати, що міжнародні урядові організації останнім часом вказують на те, що культурні права часто характеризуються як недостатньо розвинені порівняно з іншими правами людини.

Іноді вони розглядаються як права, що мають менш пріоритетне значення. Крім того, у світлі сучасних глобальних викликів здійснюється серйозний вплив на права людини в усьому світі, особливо на культурні права, оскільки в багатьох випадках існує ризик того, що вони будуть зведені нанівець. Відповідно, актуальним є удосконалення міжнародно-правового регулювання захисту права особи на участь у культурному житті.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні, є аргументованими та підкріплені якісним доктринальним обґрунтуванням.

Структуру дисертації побудовано з урахуванням послідовності вирішення завдань наукового пошуку. Вона є логічною і відповідає обраній тематиці дослідження. Відповідно до поставлених цілей, завдань, об'єкта і предмета дослідження робота складається зі вступу, двох розділів (що об'єднують шість підрозділів), висновків і списку використаних джерел.

Так, у вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначається мета, об'єкт і предмет дослідження, його методологічна основа, наукова новизна, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, апробація результатів науково-дослідної роботи.

У першому розділі «Міжнародно-правова основа права на участь у культурному житті» розкрито особливості регуляторного потенціалу міжнародно-правової універсальної та регіональної основи реалізації права на участь у культурному житті. Акцентовано увагу на ролі актів «м'якого права» у регламентації зазначеного права на рівні Ради Європи та Європейського Союзу. Наведено доктринальний аналіз нормативного визначення права на участь у культурному житті.

У другому розділі «Міжнародні стандарти права вразливих категорій осіб на участь у культурному житті» автором викладено результати наукової розробки забезпечення права на участь у культурному житті таких уразливих категорій населення, як: корінні народи і меншини, мігранти, люди з інвалідністю. Професійний інтерес викликає висвітлений аналіз проблематики реалізації

положень ключових міжнародно-правових універсальних і регіональних актів ООН у цій сфері.

У третьому розділі дисертації «Міжнародний інституційний механізм захисту права на участь у культурному житті» охарактеризовано діяльність універсальних, регіональних міжнародних інституцій загального і спеціального характеру, діяльність яких пов'язана зі сприянням у реалізації права на участь у культурному житті. Доведено, що міжнародні організації не лише захищають культурні права як індивідуальні права людини, а й реалізують низку заходів, програм та ініціатив, які спрямовані на утвердження і посилення культури як суспільного блага.

Сформульовані у роботі висновки автора, авторські пропозиції і рекомендації можуть бути використані як у науковій діяльності при виконанні досліджень з суміжної проблематики у майбутньому, так і у сфері правотворчої і правозастосовної практики.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження. Наукова новизна наданого на рецензування дисертаційного дослідження полягає у тому, що дисертація є першою у вітчизняній науці міжнародного публічного права роботою, у якій реалізовано спробу комплексного дослідження існуючого міжнародного механізму захисту права на участь у культурному житті.

Результатом виконаного наукового дослідження є система взаємопов'язаних актуальних для сучасної юридичної науки ідей та висновків, які характеризуються належним рівнем наукової новизни.

Зокрема, особливий професійний інтерес викликають такі наукові здобутки автора:

– уперше встановлено, що культурний розвиток на відміну від соціального, економічного й екологічного компонентів, не визнається в якості одного із несучих стовпів сталого розвитку, а сам вплив розвитку на культурні права лише інколи стає предметом оцінки. Між тим, існуюча концепція сталого розвитку потребує посилення шляхом додавання культури як четвертої її складової;

– доведено, що право осіб з інвалідністю на участь у культурному житті тісно взаємопов'язано з принципом доступності, що передбачає вжиття державами

належних заходів з тим, щоб надати особам з інвалідністю можливість вести незалежний спосіб життя й усебічно брати участь у всіх аспектах життя держави;

– уперше обґрунтовано, що в ситуації збройного конфлікту або стихійного лиха культура особливо перебуває під загрозою через свою притаманну вразливість та величезну символічну цінність, будучи водночас і рушійною силою відновлення шляхом зміцнення стійкості громади. Під час кризових ситуацій, окрім фізичного знищення культурної спадщини, існує також загроза негативного впливу порушень прав людини, включаючи право користуватися культурними надбаннями, мати доступ до культурного життя й ідентичності, право на освіту;

– збагачено доктринальні положення щодо культурних прав окремих категорій осіб (корінні народи, меншини, мігранти);

– розкрито концепцію щодо розуміння захисту права на участь у культурному житті в практиці Європейського суду з прав людини. Зокрема, автором обґрунтовано, що в Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини 1950 р., яка є основоположним договором Ради Європи у галузі прав людини, не закріплено «право на культуру» або право брати участь у культурному житті. Тобто договір не забезпечує прямого захисту права на участь у культурному житті. Однак прецедентна практика ЄСПЛ містить приклади того, як деякі права, що підпадають під поняття «культурні права» в широкому сенсі, можна захистити на підставі інших фундаментальних прав (таких як право на повагу до приватного і сімейного життя (стаття 8), право на свободу вираження поглядів (стаття 10) та право на освіту (стаття 2 Протоколу № 1);

– запропоновано прискорити імплементацію положень міжнародних договорів, які регулюють реалізацію права на участь у культурному житті у національне законодавство держав з метою його якісного вдосконалення з урахуванням правового статусу вразливих категорій осіб.

Повнота викладу одержаних результатів. Дисертацію виконано та оформлено у формі спеціально підготовленого рукопису, який являє собою цілісне закінчене наукове дослідження з викладенням авторських ідей та обґрунтованими висновками. У рукописі дисертації чітко визначено мету і завдання дослідження, об'єкт і предмет, наведено повну характеристику системи методів, які

застосовувались автором у процесі виконання дослідження. Автором застосовувалася система загальнотеоретичних і спеціальних методів наукового пізнання: діалектичний, історико-правовий, аксіологічний, порівняльно-правовий, формально-логічний та інші методи.

Дисертація Батвієєва В. О. характеризується змістовною єдністю наведеного у рукописі емпіричного матеріалу, єдністю змісту, мети та завдань. Матеріал, викладений у розділах дисертації є логічно послідовним, інформативним, системо викладеним. Висновки дисертації повною мірою презентують наукову новизну роботи, одержані автором результати дослідження та пропозиції практичного характеру щодо удосконалення гарантування міжнародно-правового захисту права особи на участь у культурному житті з урахуванням проблематики його реалізації.

Дискусійні положення дисертації. Наголошуючи на високому рівні науковості змісту поданого на рецензування дисертаційного дослідження Батвієєва В. О. та відзначаючи практичну значущість досягнутих результатів, є підстави констатувати наявність у роботі певних дискусійних та спірних положень, які потребують уточнення та додаткового обґрунтування. Зокрема:

1. При розкритті змісту підрозділу 1.2 «Міжнародно-правова регіональна основа регламентації права на участь у культурному житті» автором наведено характеристику універсальних нормативних основ реалізації права на участь у культурному житті на рівні Ради Європи та Європейського Союзу. Здебільшого такі акти належать до «м'якого права». Як елемент нормативного фундаменту реалізації права на участь у культурному житті, автор лише фрагментарно на с. 31 згадує План роботи ЄС з культури на 2023-2026 роки (Council Resolution on the EU Work Plan for Culture 2023-2026 of 07.12.2022). Разом із тим, положення зазначеного документу мають принципово важливі положення для визначення модальних рамок гарантування реалізації права членів суспільств європейських держав на участь у культурному житті;

2. Автор дисертації, у контексті розкриття нормативного змісту права на участь у культурному житті (підрозділ 1.3 дисертації) зауважує, що право на «участь» в культурному житті охоплює три взаємопов'язаних складові: участь у культурному житті, доступ до культурного життя і внесок у культурне життя

(с. 66). При цьому невизначеним залишається можливість особистого використання особою здобутків (надбань) культурного життя (культурної спадщини) як у процесі особистого розвитку, так і у порядку виконання завдань професійної діяльності. Зазначене має принципове значення, адже історична роль культури полягає у використанні і наслідуванні її надбань і здобутків як сучасним поколінням, так і у нащадками у майбутньому;

3. У тексті дисертації, під час розгорнутої характеристики різноманітних аспектів міжнародно-правового забезпечення права на участь у культурному житті, автором неодноразово згадується реалізація зазначеного права у прив'язці до інновацій в економічній сфері (с. 39), «інновацій у культурній політиці держав» (с. 48), «мистецьких інновацій» (с. 138), «інноваційних освітніх програм» (с. 144), «інновацій сучасного мистецтва» (с. 145) та ін. У зв'язку з цим, під час процедури захисту дисертації автору бажано роз'яснити «інноваційний» компонент реалізації і захисту права на участь у культурному житті з точки зору міжнародно-правового регулювання;

4. У висновках до роботи автор наголошує, що культурні права є «життєво важливим компонентом універсальності», а «універсальність є важливою для захисту основ культурних прав» і при цьому зауважує, що універсальність слід розуміти як тісний зв'язок з іншими основними принципами прав людини: взаємозалежністю, неподільністю, рівністю та гідністю (с. 176). Вважаємо, що автору доцільно конкретизувати викладену тезу з огляду на її багатоманітне змістовне наповнення.

Наведені положення не впливають на загальний позитивний висновок щодо виконаної роботи та не применшують наукової цінності рецензованого дослідження.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях. Основні теоретичні положення і висновки дисертації викладені у 6 наукових публікаціях, з яких 3 наукові статті у фахових виданнях України, 1 – в іноземному виданні, а також тези 3 доповідей на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях. Означені публікації чітко відображають висновки дослідження, які є достатньою мірою логічними та обґрунтованими.

Відсутність порушення академічної доброчесності. У рукописі дисертаційного дослідження Батвіньєва В. О. «Міжнародний захист права на участь у культурному житті» відсутні ознаки порушення академічної доброчесності. Автором виконано посилання на використані у процесі виконання роботи джерела наукової інформації та наукові праці здобувача, наведені в анотації та додатку до дисертації. Текст дисертації є оригінальним і таким, що виконаний здобувачем самостійно, а сформульовані в дисертації положення і висновки базуються на особистих дослідженнях автора, результати яких є оприлюдненими.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації. Анотацію дисертації виконано українською та англійською мовами. Зміст анотації вбирає у себе стислий опис викладеного автором у дисертації емпіричного матеріалу. Ознайомлення з анотацією дисертаційного дослідження дозволяє відзначити її інформаційну насиченість та спрямованість на повне та всебічне висвітлення наукової новизни одержаних у процесі виконання дослідження результатів. В анотації не міститься положень, ідей та висновків, які не зазначені в основному тексті дисертації.

Загальний висновок. Комплексний аналіз змісту дисертаційного дослідження **Батвіньєва Вадима Олександровича «Міжнародний захист права на участь у культурному житті»** дає підстави констатувати, що автором було виконано усі поставлені завдання наукового пошуку і досягнуто мети дисертаційного дослідження. Наукова новизна дисертаційного дослідження має актуальне практичне значення для оптимізації сучасних міжнародно-правових механізмів захисту права на участь у культурному житті. Змістовне наповнення дисертації вирізняється стрункою і зрозумілою архітектонікою викладеного матеріалу, високим рівнем науковості і методологічного обґрунтування наведених положень, доказовістю авторських висновків і пропозицій.

За своїм змістом і загальною спрямованістю дисертаційне дослідження Батвіньєва В. О. відповідає спеціальності 293 – міжнародне право, а його результати пройшли належну апробацію. Дисертація є самостійною завершеною працею, в якій відсутні порушення академічної доброчесності. Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам.

На підставі викладеного є підстави зробити висновок, що дисертація «Міжнародний захист права на участь у культурному житті», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21.03.2022) «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Батвінсьєв Вадим Олександрович заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 – Міжнародне право.

Офіційний рецензент:

**Доцент кафедри державно-правових
дисциплін юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна,
кандидат юридичних наук, доцент**

Олександр ПЕРЕДЕРІЙ

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 10:07:29 14.08.2026

Назва файлу з підписом: Рецензія Батвіньєв.pdf.p7s
Розмір файлу з підписом: 441.6 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: Рецензія Батвіньєв.pdf
Розмір файлу без підпису: 424.3 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ПЕРЕДЕРІЙ ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ
П.І.Б.: ПЕРЕДЕРІЙ ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ
Країна: Україна
РНОКПП: 3084607995
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 10:07:25 14.08.2026
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000BB94460173E89C07
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підпис та дані в одному файлі (CAdES enveloped)
Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAdES-X Long)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
професору Валентині ШАМРАЄВІЙ
61122, майдан Свободи 4, м. Харків

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора,
професора кафедри порівняльного і європейського права
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Шпакович Ольги Миколаївни
на дисертацію Батвіньєва Вадима Олександровича
«Міжнародний захист права на участь у культурному житті»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 293 Міжнародне право
галузі знань 29 Міжнародні відносини**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Дисертаційне дослідження Батвіньєва Вадима Олександровича «Міжнародний захист права на участь у культурному житті» присвячене одній з актуальних тем сучасного міжнародного права. Культура як поняття не є низкою ізольованих проявів чи герметичних відсіків. Культури у своєму різноманітті є інтерактивними, динамічними та постійно мінливими процесами, завдяки яким окремі особи та спільноти зберігають свою специфіку та виражають свою ідентичність. Усі культури слід розглядати як рівні за гідністю та такі, що заслуговують на рівну повагу, але всі культурні практики підпорядковуються міжнародному праву прав людини. Комплекс культурних прав включає право окремих осіб, спільнот і груп на розвиток і на вираження своїх людських якостей, свого світогляду, сенсу, який вони надають своєму існуванню, і своїх ідей щодо свого подальшого розвитку, зокрема за допомогою цінностей, вірувань,

переконань, мов, знань та мистецтв, інститутів і способу життя. Культурні права також захищають культурну спадщину окремих осіб і груп та ресурси, які уможливають процеси їх ідентифікації та розвитку. Таким чином, культурні права необхідні для розвитку кожної людини та спільноти, розширення їх прав та можливостей та формування їх ідентичності у стійкій культурній екосистемі. Вони лежать в основі самого визначення розвитку. В реаліях сьогодення важливим є забезпечення права на участь у культурному житті всім категоріям осіб.

Враховуючи вищезначене, дисертаційна робота Батвінєва В.О. є своєчасною, значимою та відповідає тенденціям міжнародного права, зокрема міжнародного права прав людини, правозахисту тощо.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації. Необхідно відзначити, що автором проведено ґрунтовний аналіз сучасного стану наукової розробленості досліджуваної проблематики. Запропоновані у дисертації теоретичні положення суттєво поглиблюють наукові уявлення про застосовну термінологію: «культура», право на «участь», «прийняття участі» та формування сучасної системи міжнародного захисту прав людини, а також можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях, навчальному процесі та при вдосконаленні відповідних освітніх програм з міжнародного права.

Позитивно слід оцінити вдале визначення мети дисертаційного дослідження, яка полягає у вирішенні наукового завдання шляхом розкриття організаційно-правового механізму захисту права на участь у культурному житті.

Об'єкт та предмет дослідження сформульовані коректно, відповідають вимогам до дисертаційних досліджень за спеціальністю 293 Міжнародне право та узгоджуються зі змістом роботи.

Заслуговує схвалення використаний автором методологічний інструментарій. Методологічна основа дисертації має комплексний характер і

включає сукупність методів і прийомів наукового пізнання, спрямованих на об'єктивне і ґрунтовне дослідження тематики. Через діалектичний метод було розкрито і поглиблено понятійний апарат, з'ясовано сутність досліджуваного права. Використання історико-правового методу дозволило виявити еволюцію міжнародно-правової основи на предмет закріплення права на участь у культурному житті. Аксиологічний метод застосовано з метою осмислення ціннісно-орієнтаційної спрямованості права на участь у культурному житті; при аналізі прецедентного права правозахисних міжнародних інституцій у галузі захисту культурних прав. Порівняльно-правовий метод використано задля з'ясування положень міжнародних універсальних і регіональних актів, що регламентують право на участь у культурному житті. Використання формально-логічного методу дозволило виявити існуючі недоліки та прогалини в міжнародних актах у досліджуваній сфері та виробити пропозиції щодо їхнього удосконалення.

Окремо слід відзначити належний рівень опрацювання джерельної бази дослідження. Автором використано договірні джерела універсального і регіонального характеру, норми «м'якого права», стратегічні акти міжнародних організацій, доктринальні джерела тощо. Саме таке поєднання джерел забезпечило високий рівень обґрунтованості зроблених висновків.

Структура дисертаційного дослідження є логічною та внутрішньо узгодженою. Робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків, списку використаних джерел (263 найменувань) і додатків, що свідчить про належний рівень опрацювання літератури та нормативної бази.

У першому розділі «Міжнародно-правова основа права на участь у культурному житті» здобувачем розкрито положення міжнародно-правових актів, прийнятих під егідою ООН. На основі проведеного аналізу означених актів встановлено, що право на участь у культурному житті є невід'ємною складовою загальновизнаних прав людини та визнане як свобода (ЗК № 21). Воно тісно пов'язане з низкою таких гарантованих прав, як: право

користуватися результатами наукового прогресу та його застосування; право на захист моральних та матеріальних інтересів, що виникають у результаті будь-якого наукового, літературного чи художнього твору автором якого є особа; право на освіту; право кожної людини на відпочинок та дозвілля; свобода наукових досліджень та творчої діяльності та ін. Констатовано, що культурні права є невід'ємною складовою Цілей сталого розвитку ООН. Вони необхідні для розвитку кожної людини та спільноти. Розширення прав і можливостей усіх категорій осіб та формування їхньої ідентичності у стійкій культурній екосистемі – є завданням на майбутнє. Досліджено правові акти, прийняті в межах міжнародних регіональних організацій (Рада Європи, Європейський Союз, Організація з безпеки і співробітництва в Європі, Організація Американських Держав, Африканський Союз), щодо регламентації права на участь у культурному житті, акцентовано увагу на особливостях цих нормативів. На підставі аналізу діючих актів у галузі прав людини розкрито нормативний зміст права на участь у культурному житті та підходи до визначення терміну «культура».

У другому розділі «Міжнародні стандарти права вразливих категорій осіб на участь у культурному житті» приділено увагу забезпеченню культурних прав корінних народів і меншин, прав мігрантів, прав осіб з інвалідністю. Розкрито положення міжнародно-правових універсальних і регіональних актів у цій сфері. Досліджено практику міжнародних правозахисних інституцій у сфері захисту культурних прав досліджуваних категорій осіб.

Розділ 3 «Міжнародний інституційний механізм захисту права на участь у культурному житті» присвячено дослідженню інституційного захисту права на участь у культурному житті на міжнародному універсальному та міжнародному регіональному рівнях. Розкрито напрями діяльності, створених на рівні ООН і регіональних міжнародних організацій, установ, структур тощо у сфері забезпечення прав окремих осіб, груп. Підсумовано, що міжнародні організації не лише захищають культурні права як індивідуальні права

людини, а й реалізують низку заходів, програм та ініціатив, які спрямовані на утвердження і посилення культури як суспільного блага. Означене створює підґрунтя для побудови демократичного та інклюзивного суспільства, побудованого на принципах взаємоповаги. Кожен розділ роботи супроводжується ґрунтовними висновками.

Викладені положення свідчать про високий рівень наукової зрілості автора, його здатність комплексно аналізувати складні теоретико-правові проблеми та формулювати обґрунтовані висновки, що мають як наукове, так і практичне значення.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження. Одним із найбільш вагомих критеріїв оцінювання дисертаційного дослідження є рівень його наукової новизни – у роботі вперше в науці міжнародного публічного права здійснено комплексне дослідження міжнародного механізму захисту права на участь у культурному житті.

Заслуговує на увагу низка положень дисертаційного дослідження:

- дослідження права на участь у культурному житті як невід’ємної складової загальних прав людини, гарантованих міжнародними універсальними актами у галузі прав людини (підрозділ 1.1.);
- приділення уваги праву на участь у культурному житті в аспекті Цілей сталого розвитку (Ціль 5, Ціль 8, Ціль 10, Ціль 11) (стор. 37-46, підрозділ 1.1) та права на розвиток;
- ґрунтовний аналіз правового доробку міжнародних регіональних організацій (Рада Європи, Європейський Союз, Організація з безпеки і співробітництва в Європі, Організація Американських Держав, Африканський Союз) щодо регламентації права на участь у культурному житті, а також існуючого інституційного регіонального механізму захисту означеного права з акцентом на запроваджені проекти, на кшталт Флагманського проекту Порядку денного 2063, присвячений Великому Африканському музею (підрозділ 1.2.);

- розкриття нормативного змісту права на участь у культурному житті (підрозділ 1.3)

- висновок автора про те, що термін «культура» включає в себе широку концепцію, яка охоплює всі прояви життя людини, як-от: уклади життя, мова, література, музична і пісенна творчість, система релігій чи вірувань, ритуали, церемонії, мистецтво тощо. Культурні права є важливим засобом розвитку, підтримки миру, викорінення крайньої бідності і зміцнення соціальної згуртованості, а також взаємної поваги та розуміння між окремими особами і групами людей при всій їх різноманітності. Культурні права можуть здійснюватися як окремо взятою особою, спільно з іншими або в рамках громади чи групи як такої. Право на «участь» та «прийняття участі» характеризується трьома взаємопов'язаними компонентами: участь у культурному житті, доступ до культурного життя і внесок у культурне життя. Крім того, необхідними умовами для повної реалізації права на участь у культурному житті на основі рівності та недискримінації є низка характеристики, серед яких: наявність, доступність, прийнятність, адаптивність, відповідність (стор. 69, 176);

- приділення уваги питанню міжнародно-правового забезпечення культурних прав корінних народів і меншин; висвітлення практики Комітету ООН з прав людини щодо забезпечення можливості етнічним, релігійним та мовним меншинам користуватися своєю культурою, сповідувати свою релігію і виконувати її обряди, а також користуватися рідною мовою, згідно статті ст. 27 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р., Міжамериканського суду з прав людини щодо порушень норм, закріплених Американською декларацією про права корінних народів 2016 р., Африканського суду з прав людини і народів, щодо тлумачення статті 17 Африканської хартії щодо захисту права на участь у культурному житті (підрозділ 2.1) тощо;

- аналіз існуючих нормативів щодо міжнародно-правового забезпечення культурних прав осіб з інвалідністю; практики договірних органів, зокрема Комітету ООН з прав осіб з інвалідністю щодо дотримання державами-учасниками зобов'язань відповідно до Конвенції про права осіб з інвалідністю 2006 р. (підрозділ 2.3) та низка інших положень дисертаційного дослідження.

Практичне значення роботи також не викликає сумнівів. Матеріали та висновки дисертації можуть бути використані у науково-дослідній сфері, навчальній та законотворчій діяльності: у науково-дослідній роботі – як підґрунтя для подальшого поглибленого теоретичного вивчення культурних прав людини; у правотворчості – для імплементації положень міжнародних договорів у національне законодавство держав з метою його вдосконалення в цій сфері; у правозастосовній діяльності – для вдосконалення положень щодо регламентації права на участь у культурному житті відповідно до міжнародно-правових стандартів; у навчально-освітньому процесі – при розробці навчально-методичних комплексів, навчальних посібників, підручників та викладанні дисциплін «Міжнародне публічне право», «Міжнародне право прав людини» тощо. Практична спрямованість роботи підтверджується також належною апробацією її результатів та достатньою кількістю наукових публікацій автора.

Дискусійні положення дисертації. Попри безперечні переваги дисертаційного дослідження, окремі його положення можуть бути предметом наукової дискусії:

- 1) в якості заборонених підстав дискримінації автором зазначено гендерну ідентичність в аспекті дотримання принципу рівності чоловіків і жінок (стор. 33-35). Здобувачу слід було сфокусувати більшу увагу на забезпеченні прав осіб, які є трансгендерами, транссексуалами або інтерсексуалами, зважаючи на ту обставину, що культурні права означених категорій осіб є частиною універсальних прав людини, що

зосереджені на свободі вираження поглядів, культурній участі та захисті від дискримінації. Означені категорії осіб часто страждають від серйозних порушень прав людини, таких як переслідування у школі, на робочому місці, у громадських місцях тощо;

2) автором ретельно досліджено питання регламентації права на участь у культурному житті корінних народів, меншин, мігрантів, осіб з інвалідністю. Однак, на нашу думку, здобувачу слід було приділити увагу питанню гарантування означеного права стосовно дітей;

3) окремий розділ роботи автору слід було приділити питанням імплементації існуючих міжнародних стандартів у галузі забезпечення права на участь у культурному житті в національне законодавство.

Водночас наведені зауваження мають виключно рекомендаційний і дискусійний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження та можуть бути враховані автором у подальшій науковій діяльності.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях. Результати дисертаційної роботи повністю відображено в публікаціях здобувача. Основні теоретичні положення і висновки висвітлено в 6 – ти наукових працях, з яких 3 статті – у наукових фахових виданнях України, 3 тезах наукових доповідей. Кількість наукових публікацій здобувача є достатньою, їхній зміст не є тотожним.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У дисертаційній роботі не виявлено ознак академічного плагіату або інших порушень, які могли б поставити під сумнів самостійність виконаного дослідження. Дисертантом зроблено посилання на використані джерела інформації. Текст дисертації є оригінальним і таким, що виконаний здобувачем самостійно, всі сформульовані в роботі положення і висновки обґрунтовані на основі особистих досліджень автора.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження «Міжнародний захист права на участь у культурному житті» є завершеною самостійною науковою

працею, виконаною на належному теоретичному, методологічному та науково-практичному рівні.

Автором успішно досягнуто поставленої мети, виконано всі визначені дослідницькі завдання, сформульовано низку нових наукових положень, які мають істотне значення для розвитку міжнародного права прав людини, правозахисту. Робота характеризується внутрішньою логічністю, цілісністю, достатнім рівнем наукової аргументації, належним використанням сучасних методів наукового пізнання, широкою емпіричною базою, а також обґрунтованістю висновків.

Наукові результати дисертації є достовірними, мають наукову новизну, практичне значення та пройшли належну апробацію у наукових публікаціях і виступах автора на міжнародних наукових конференціях.

З урахуванням викладеного можна зробити висновок, що дисертація «Міжнародний захист права на участь у культурному житті», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024), а її автор – Батвіньєв Вадим заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 Міжнародне право галузі знань 29 Міжнародні відносини.

Офіційний опонент:

**доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри порівняльного і
європейського права
Навчально-наукового інституту
міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка**

Ольга ШПАКОВИЧ

ШПАКОВИЧ ОЛЬГА МИКОЛАЇВНА

Результат перевірки підпису	Підпис вірний
П.І.Б.	ШПАКОВИЧ ОЛЬГА МИКОЛАЇВНА
РНОКПП	2817820828
Організація (установа)	ФІЗИЧНА ОСОБА
Код ЄДРПОУ	
Посада	
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для даних від Надавача)	17:21:31 10.08.2026
Сертифікат виданий	КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер	5E984D526F82F38F040000006BEA3502AF8EDB07
Тип носія особистого ключа	Захищений
Алгоритм підпису	dstu4145
Тип підпису	Кваліфікований
Формат підпису	CAdES-T
Сертифікат	Кваліфікований

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
професорці Шамраєвій Валентині Михайлівні,
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора,
професора кафедри права Європейського Союзу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Яковюка Івана Васильовича
на дисертацію Батвіньєва Вадима Олександровича
«Міжнародний захист права на участь у культурному житті»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 29 – Міжнародні відносини
за спеціальністю – 293 Міжнародне право**

Актуальність теми дисертаційної роботи. Визначення з моменту підписання Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права широкого спектру цілей в сфері культурної політики та втрата чіткості в цій політиці зробило її більш проникною для мови основних прав людини. Така тенденція спостерігається як на рівні окремих європейських держав, так і на рівні ЮНЕСКО та Ради Європи. Однак, постійно зростаюче значення культурних прав у культурній політиці держав і міжнародних організацій викликає питання. Насамперед це пов'язано із тим, що права вказаної категорії тривалий час залишалися недостатньо розробленими концептуально, юридично та політично. У цьому зв'язку існує потреба, по-перше, щодо визначення змісту права на участь у культурному житті з точки зору того, як воно розуміється в міжнародному праві, по-друге, щодо з'ясування того, якою мірою культурна політика сьогодні є справді проникною та відкритою для основних прав, а точніше для культурних прав людини, по-третє, щодо визначення впливу зростаючої важливості рамок права на участь у культурному житті на реконструкцію та поглиблення культурної політики. Ці та інші завдання ставить в своєму дослідженні Батвіньєв В. О., що надає його дисертації актуальності та практичної значущості.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження Батвіньєва В. О. виконане з урахуванням положень статті 3 Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» (зі змінами та доповненнями від 13.01.2024 р.), статті 2 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні (зі змінами та доповненнями від 13.01.2024 р.)»; тематичних напрямів, визначених постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні» від 30 квітня 2024 р. № 476. Представлена робота також відповідає Основним науковим напрямам та найважливішим проблемам фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2024–2028 роки, затверджених постановою Президії НАН України від 10 січня 2024 року №8.

Ступінь наукової обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, рівня виконання поставленого наукового завдання, опанування методології наукової діяльності.

Дисертаційне дослідження спрямоване на визначення міжнародного організаційно-правового механізму захисту права на участь у культурному житті. Структура роботи відповідає поставленим меті та завданням, містить вступ, три розділи, вісім підрозділів, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел та додаток, анотацію українською та англійською мовами. Така структура відповідає як вимогам для оформлення такого виду робіт, так і цілям дослідження.

У вступі автор обґрунтовує актуальність теми дослідження, визначає мету і завдання, об'єкт, предмет, його методологічну основу, наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, апробацію результатів дисертації та публікації автора.

У першому розділі «Міжнародно-правова основа права на участь у культурному житті» досліджено досвід міжнародно-правового регулювання права на участь у культурному житті. Зроблено відповідні висновки.

Другий розділ «Міжнародні стандарти права вразливих категорій осіб на участь у культурному житті» містить детальний аналіз захисту прав корінних народів і меншин, мігрантів і осіб з інвалідністю на участь у культурному житті. Зроблено ґрунтовні висновки.

Третій розділ «Міжнародний інституційний механізм захисту права на участь у культурному житті» присвячено дослідженню досвіду інституційного захисту права на участь у культурному житті на міжнародному іт регіональному універсальному рівні. Зроблено відповідні висновки.

Аналіз змісту дисертаційної роботи Батвін'єва В. О., його наукових публікацій, дає підстави констатувати, що розроблені автором наукові положення, сформульовані узагальнення, висновки та рекомендації характеризуються високим рівнем обґрунтованості та достовірності, що підтверджується опрацюванням зарубіжної наукової і довідкової літератури, значного масиву джерел міжнародного права з проблем формування міжнародного механізму захисту права на участь у культурному житті та пов'язаних із цим питань, коректним використанням і логічним узгодженням класичних положень теорії міжнародного публічного права, апробацією на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях. Використання нових у поєднанні з широко застосовуваними методами вивчення юридичної природи об'єкта дослідження і аналізу даних забезпечує об'єктивність результатів представленої роботи.

У дисертаційному дослідженні підрозділи логічно і змістовно пов'язані між собою, що забезпечує комплексний підхід до опрацювання обраної теми. Системність підходу до вирішення поставлених завдань, обумовлена логічною побудовою й аналізом причинно-наслідкових зв'язків, диференціацією й інтеграцією знань в сфері визначення організаційно-правового механізму захисту права на участь у культурному житті. Висновки, сформульовані

здобувачем, є логічними і обґрунтованими підсумками виконаної роботи та повною мірою відображають основні положення дослідження та можливі результати впровадження.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження. Ознайомлення зі змістом дисертації, публікаціями здобувача за напрямками апробації дозволяє зробити висновок про те, що поставлена мета дослідження у цілому досягнута. Основні результати, одержані дисертантом, та їх наукова новизна полягають у розробці нових положень, які в сукупності дозволяють розв'язати важливе наукове завдання – обґрунтування теоретико-методичних засад формування й розвитку міжнародного організаційно-правового механізму захисту права на участь у культурному житті.

Основними результатами дослідження, що характеризують новизну й виносяться на захист, є такі.

1. Заслуговує на підтримку висновок дисертанта, відповідно до якого культурний розвиток суспільства відрізняється від розвитку соціального, економічного й екологічного компонентів тим, що як на рівні академічної науки, так і реальної політики не визнається одним з несучих стовпів сталого розвитку, в наслідок чого сам вплив суспільного розвитку на культурні права недостатньо привертає увагу дослідників. Між тим варто погодитися з думкою дисертанта, що сучасна концепція сталого розвитку людства суттєво виграла б від додавання культури як четвертої її складової.

2. Зважаючи на те, що за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я приблизно 1,3 мільярда людей у світі, що становить біля 16 % населення Землі, мають певну ступінь інвалідності, цілком логічним і виправданим слід вважати звернення дисертанта до дослідження міжнародно-правового забезпечення культурних прав осіб з інвалідністю. Дисертант робить цілком слушний висновок про те, що протягом останніх десятиліть на рівні міжнародного права відбулася зміна концепції та спостерігається відхід від трактування осіб з інвалідністю як отримувачів соціальної допомоги та послуг і їх сприйняття як осіб, які мають право реалізовувати свої основні права, зокрема культурні.

Сьогодні право на участь у культурному житті осіб з інвалідністю закріплено у низці універсальних та регіональних актів з прав людини, що гарантує участь осіб вказаної категорії у культурному житті, проведенні дозвілля й відпочинку та занять спортом. Узгодження реалізації вказаного права з принципом доступності покладає на державну владу обов'язки здійснювати належні заходи з тим, щоб надати особам з інвалідністю можливість вести незалежний і повноцінний спосіб життя й усебічно брати участь у всіх аспектах життя держави і суспільства (підрозділ 2.3).

3. Важливими для розвитку вітчизняної науки міжнародного права є положення дисертації, в яких аналізуються концептуальні підходи щодо розуміння захисту права на участь у культурному житті в практиці Європейського суду з прав людини. Хоча в Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини безпосередньо не закріплено «право на культуру» або право брати участь у культурному житті і відповідно цей договір не забезпечує прямого захисту права на участь у культурному житті, прецедентна практика Європейського суду з прав людини містить приклади того, як деякі права, що підпадають під поняття «культурні права» в широкому сенсі, можуть отримати судовий захист в рамках забезпечення права на повагу до приватного і сімейного життя, права на свободу вираження поглядів та права на освіту.

4. Як важливий крок в напрямку удосконалення академічних уявлень про оптимізацію міжнародних стандартів права на участь у культурному житті вразливих категорій осіб, зокрема, корінних народів, меншин і мігрантів, слід розцінювати сформульований здобувачем висновок про те, що право не піддаватися примусовій асиміляції або впливу з метою знищення культури є важливою передумовою збереження культурної самобутності осіб вказаної категорії.

Дисертаційне дослідження Батвіньєва В. О. містить й інші важливі положення наукової новизни, які сприяють заповненню існуючих прогалин й

розвитку науки міжнародного публічного права, зокрема науки міжнародного права прав людини.

Практичне та теоретичне значення отриманих результатів. Дисертаційне дослідження Батвінєва В. О. має як теоретичне, так і практичне значення. Так, воно заповнює існуючі у вітчизняній науці міжнародного права прогалини в сфері визначення змісту права на участь у культурному житті, розкритті його зв'язку з іншими правами людини, а також пропонує оригінальне концептуальне бачення створення організаційно-правових механізмів захисту вказаного права на універсальному і регіональному рівнях. Практичне значення проведеного дослідження полягає у можливості використання його результатів для імплементації положень міжнародних договорів у національне законодавство України; вдосконалення положень щодо регламентації права на участь у культурному житті відповідно до міжнародно-правових стандартів; розробки навчально-методичних комплексів з «Міжнародного публічного права», «Міжнародного права прав людини», «Європейської системи захисту прав людини» тощо.

Оцінювання наукових публікацій здобувача. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження у публікаціях є достатньою: три статті у фахових виданнях і троє тез доповідей та повідомлень на всеукраїнських та міжнародних конференціях відповідають вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44). Обсяг, кількість і якість друкованих праць відповідають вимогам до публікацій основного змісту дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Дискусійні положення та зауваження. Рівень розробки теоретико-методичних положень і узагальнень може бути оцінений як достатній, а наукові висновки та пропозиції є належним чином науково обґрунтованими. Разом з тим слід зазначити, що окремі положення роботи містять певні дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації.

1. На нашу думку, в роботі недостатньо коректно сформульовано мету дослідження, а саме «розкриття організаційно-правового механізму захисту права на участь у культурному житті» (стор. 21). Таке визначення мети, насправді, охоплює як міжнародні, так і національні організаційно-правові механізми захисту досліджуваного права. У той же час тема, завдання, предмет і об'єкт дослідження передбачають дослідження виключно міжнародно-правового аспекту захисту права на участь у культурному житті.

2. Видається недостатньо обґрунтованим віднесення до категорії «уперше» наступного положення новизни: «підсумовано, що в ситуації збройного конфлікту або стихійного лиха культура особливо перебуває під загрозою через свою притаманну вразливість та величезну символічну цінність, будучи водночас і рушійною силою відновлення шляхом зміцнення стійкості громади....» (стор. 23-24). «Підсумовано» – це безособова форма минулого часу від дієслова підсумувати; це слово означає, що певні результати (висновки, правові позиції чи думки) зведено до спільного знаменника, узагальнено або зроблено остаточний висновок. Таким чином вказане положення було б доречно віднести до категорії «удосконалено» чи «набули подальшого розвитку».

3. До категорії спірних, таких, що потребують додаткового уточнення, слід віднести загальний висновок №1: «Культурні права є важливим засобом розвитку, підтримки миру, викорінення крайньої бідності і зміцнення соціальної згуртованості, а також взаємної поваги та розуміння між окремими особами і групами людей при всій їх різноманітності» (стор. 176). Не заперечуючи проти цінності культурних прав і не принижуючи їхню важливість, все ж слід виходити з того, що, наприклад, Веймарська конституція (1919 р.) вперше в історії Німеччини закріпила комплекс соціально-культурних прав і свобод у спеціальному розділі про «Освіту і школи» (статті 142–150). Вказані права були не лише проголошені, але й реалізовувалися. Це, однак, не змогло попередити ані економічну кризу (гіперінфляція 1923 р. і велика депресія 1929 р.), ані прихід до влади нацистів (1933 р.), ані Голокост (1939-1945 роки), ані злочини проти людяності, вчинені під час Другої світової війни. Іншим прикладом може

служити використання російським політичним режимом концепції культурних прав та захисту «руського миру» як маніпулятивного інструменту, що передбачає підміну поняття свободи самовираження агресивною пропагандою, перетворюючи питання мови, історії та культури на зброю для виправдання агресивної політики, дегуманізації інституту сусідства та розпалювання ненависті до України й Заходу.

4. У третьому положенні новизни з категорії «подальшого розвитку» констатовано, що Конвенція про статус біженців 1951 р. не містить окремої статті щодо забезпечення права на участь у культурному житті (стор. 25). Під час публічного захисту потребує пояснення, яким чином дана констатація забезпечує подальший розвиток уявлень про міжнародний захист права на участь у культурному житті.

5. За підсумками проведеного дослідження дисертантом сформульовано та обґрунтовано низку положень, висновків і пропозицій, які конкретизують новизну отриманих результатів. Серед них виділено положення, які удосконалюють та розвивають отримані іншими дослідниками результати (стор. 24-25). Це передбачає ознайомлення і опрацювання дисертантом наукових праць інших науковців. У вступі (стор. 20) автор наводить перелік зарубіжних і вітчизняних авторів, які, на його думку, в своїх працях висвітлювали окремі аспекти проблематики, яка ним досліджується. Однак, у списку використаних джерел відсутнє посилання на праці принаймні українських дослідників, яких згадує дисертант. Це не дає змогу об'єктивно оцінити, наскільки в процесі дослідження використовувалися українські наукові джерела, які положення, викладені в них, були дійсно удосконалені та розвинуті В. О. Батвіньєвим. Ознайомлення з переліком використаних джерел справляє загальне враження, що в процесі опрацювання обраної теми дисертант зосередив свою увагу на описі положень нормативних джерел, судової практики та інформаційних ресурсів, тоді як наукові джерела, зазначимо виключно зарубіжні, становлять незначний обсяг, що, як вже зазначалося, ускладнює висновок про приріст знання,

здійснений дисертантом порівняно із напрацюваннями зарубіжних і вітчизняних науковців.

Разом із тим, висловлені зауваження та рекомендації носять переважно дискусійний характер і не знижують загалом високого теоретико-методологічного рівня представленої дисертаційної роботи.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. Проведений аналіз дисертаційної роботи дає підстави констатувати відсутність порушень вимог академічної доброчесності, фактів академічного плагіату або інших невідповідностей вимогам чинного законодавства у сфері наукової діяльності. Батвінсьєв В. О. в повному обсязі дотримався етичних норм проведення наукових досліджень, а також вимог законодавства в сфері авторського права. Використані в роботі нормативні і доктринальні джерела коректно ідентифіковано та належним чином відображено у бібліографічних посиланнях і списку літератури. Це надає підстав стверджувати, що дисертаційна робота відповідає встановленим стандартам академічної доброчесності та може бути визнана такою, що виконана на високому науково-етичному рівні.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації. Відповідно до чинних нормативних вимог дисертація містить анотації українською і англійською мовами. В анотаціях наведено узагальнений виклад основних результатів дослідження, що розкривають відповідні елементи наукової новизни, вони не містять положень чи ідей, що не викладені в основному тексті дисертації.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Дисертаційна робота Батвінсьєва В. О. на тему «Міжнародний захист права на участь у культурному житті» виконана на високому науково-теоретичному рівні, матеріали дисертації викладено в логічній послідовності, висновки отримали достатню теоретичну аргументацію та є методологічно обґрунтованими. За своїм змістом і загальною спрямованістю дисертаційне дослідження відповідає обраній ним спеціальності 293 – «Міжнародне право», робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною завершеною роботою, в якій відсутні порушення академічної

доброчесності. Оформлення дисертації в цілому відповідає встановленим вимогам. На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Батвіньєва Вадима Олександровича на тему «Міжнародний захист права на участь у культурному житті», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право» у галузі знань 29 Міжнародні відносини.

Офіційний опонент:

**доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права Європейського
Союзу Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого**

Іван ЯКОВІЮК

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 14:58:02 12.08.2026

Назва файлу з підписом: Відгук Яковюка І.В. на дис. Батвіньєва В.О.pdf.p7s
Розмір файлу з підписом: 1.0 МБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Відгук Яковюка І.В. на дис. Батвіньєва В.О.pdf
Розмір файлу без підпису: 1019.9 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ЯКОВЮК ІВАН ВАСИЛЬОВИЧ

П.І.Б.: ЯКОВЮК ІВАН ВАСИЛЬОВИЧ

Країна: Україна

РНОКПП: 2523813274

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 14:58:01 12.08.2026

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000BDDE5F01DFF8B906

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в одному файлі (CAdES enveloped)

Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAdES-X Long)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00